

Устінов В.Є.

здобувач вищої освіти

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

Науковий керівник: к.філол.н., доцент Землянська А.В.

МІСТИЧНИЙ ДИСКУРС СУЧАСНОЇ ПОЕЗІЇ ПРО ВІЙНУ (НА МАТЕРІАЛАХ МЕРЕЖІ «FACEBOOK»)

Анотація. У статті розглядаються містичні мотиви сучасної української поезії про війну. Робиться висновок про дві паралельні лінії розвитку таких мотивів: фольклорно-містичну та релігійно-містичну.

Ключові слова: містичне, мотив, сучасна поезія, замовляння.

Ustinov V.Y. Mystical Discourse of Modern Poetry about War (on the Materials of Facebook). The article examines the mystical motives of modern Ukrainian poetry about war. A conclusion is made about two parallel lines of development of such motifs: folklore-mystical and religious-mystical.

Key words: mystical, motive, modern poetry, order.

Актуальність дослідження. Містичні мотиви є традиційними для української літератури. Не є винятком і сучасний літературний процес. Свідченням цього є численна кількість українського фентезі, часто побудованого на давньослов'янській міфології, детективні та любовні романи, мелодрами й історичні твори, в яких персонажам приписуються магічні здібності, надприродні якості, або ситуації певний час не мають логічного пояснення, тож у читача створюється враження, що вони пов'язані з діяльністю потойбічних сил. Містичний дискурс в сучасній українській прозі є об'єктом досліджень А. Гурдуза [2], А. Землянської [4], А. Землянського [5], Ю. Кравченко [7], Н. Логвиненко [8] та ін. Однак сучасна поезія все ще залишається на другому плані як об'єкт літературознавчих студій.

Мета цієї статті – розглянути містичний дискурс сучасної поезії про російсько-українську війну. Увага зосереджена на творах, які з'явилися у просторі фейсбуку після повномасштабного вторгнення агресора в Україну.

Виклад основного матеріалу. Різні підходи до визначення поняття «містичне» розглянуто у статті Ю. Кравченко. Так, містичне пов'язується з контактом буденності та небесної сфери (Я. Щербаков), фантасмагоричними образами (О. Вещикова), фольклорно-міфологічною основою (Н. Логвиненко) [див.: 7, с. 29]. Сам автор статті розуміє містичне як таке, що виражає людські страхи й переживання у зіткненні з нереальним світом [7, с. 35]. У поезії акцент робиться якраз на магічно-містичній функції мови як своєрідного способу спілкування з потойбічними силами, адже витоками поетичного слова є давні замовляння, що використовувались під час ритуалів.

Під впливом слова в уяві реципієнта виникають певні образи й картини, утворюється цілий віртуальний світ, який заповнюється об'єктами відповідно до міфологічних або релігійних уявлень особистості. Тож люди вірять, що за допомогою слова можна оживити певних істот чи вбити ворога, вплинути на хід подій, підкорити своїй волі предмет або особу [див.: 6]. Не випадково у важкі для України часи поезія стала для багатьох формою вираження страхів, переживань, болю і водночас – засобом боротьби.

Остання згадана функція актуалізувалась і чітко виокремилась у сучасній поезії завдяки словам вірша Л. Горової «Буде тобі, враже, так, як Відьма скаже...», покладеного на музику солісткою гурту «Енджі Крейда» А. Катажинською. «Пісня-закляття», як її назвали журналісти, стала справжнім хітом літа 2022 р. і спричинила появу цілої низки творів, які відроджували давні традиції відьомства з чаклуванням, закляттями, поверненням до тотемізму й фетишизму тощо. Ці художні тексти допомагають виплеснути агресію по відношенню до окупантів, а також позбутися страху шляхом залякування ворога та озвучення замовлянь на щасливе майбутнє, своє та всієї України:

*Сію тобі в очі,
Сію проти ночі.
Буде тобі, враже,
Так, як Відьма скаже.*

<....>

*Та не буде, враже,
Смерть твоя легкою.
Та й у смерті, враже,*

Не знайдеш спокою [1].

У поезіях інших авторів, присвячених сучасним подіям у нашій країні, усе частіше можна побачити мотиви ворожіння й замовлянь. Вони зазвичай представлені у творах антитезами, паралелізмами, риторичними питаннями, рефренами. Наприклад:

*Падай, Падай, Падай,
Падай, Кримський міст.*

(Л. Горова «Хай дрижать опори...»)

...

...танцюй за тих, хто тут народився і тут

поліг.

танцюй за тих, у кого більше немає ніг.

танцюй за померлих дітей, чоловіків і жінок.

(Т. Власова «Танцюй, моя пташко...»)

...

Щоби вітрами їх носило

Щоб їх косами косило

Щоб їх в покручі крутило...

(В. Бернат «В ніч на Йвана на

Купала...»)

Поети використовують також кольористику на означення сил Добра і Зла та їхнього впливу на людське існування, показу тих жахів, які відбуваються на українській землі:

білим проллється віри

чорним проллється лють

черги громів і тиш

море червоне лють

впливи. напиши

вилами по воді –

будьте

ви

про-

кля-

ті (підкреслення наше. – В. У.).

Lesya Roy «білим проллється вірш...»

Сама структура вірша нагадує вирву, що закручується десь посередині водойми і тягне на дно все, що потрапляє у вир. Цей принцип пояснює й дії чаклунів, які закручують у наповнених водою посудинах різні предмети й речовини, що імітують об'єкти впливу.

У нагоді ліричним героям стають сили стихій та вірування предків, те, що живить дух, дає моральну підтримку, підсилює віру в свою правоту, а значить – перемогу:

Моє море глибоке для тих, хто прийде

Руйнувати моє, що в долонях цвіте,

<...>

Я прикличу громи і спущу, наче псів,

На того, хто свободи моєї хотів.

Буде каменем їм моя тепла земля.

(О. Деркачова «Це мій Бог, моя церква і мій поріг...» [3, с. 77]).

Вірш, уперше викладений на просторах фейсбуку, уже ввійшов у друковане видання поезій О. Деркачової «Серце», що розкриває внутрішній світ жінки, яка чекає чоловіка з фронту, шукаючи опертя яку буденних речах, так і в духовних пошуках.

У вищезгаданому аспекті ліричні героїні сучасних поезій про війну нагадують розгніваних амазонок, жінок часів Київської Русі, відьом, змальованих у новій українській літературі та ін. Так, одна із поезій відроджує образ гнівної княгині Ольги, готової помститись за смерть коханого чоловіка (Т. Власова «Ольга ходить подвір'ям чорно, скам'яніле її лице...»), інша змальовує образ старої баби, яка для росіян, що прийшли в її село вбивати, обертається на пса з трьома головами (Д. Козловська «Вони їй казали – бабо, росіяни підійшли до села...»), а вже в наступній відьмою постає 30-річна жінка, яка «*кличе пекло. Бурям вказує дорогу. / Біль чужий і свій влітає в блискавиці і у громи*» (О. Белінська «Пані відьма місить діжу...»).

Окремо можна відзначити релігійно-містичні твори, як визначає Ю. Кравченко містицизм, пов'язаний з релігійним світоглядом ліричних героїв [7, с. 35]. Алюзії на основні біблійні легенди, пов'язані із народженням Ісуса Христа та його розп'яттям, уявні діалоги з Богом, мета яких – висловити скаргу на жорстокість випробувань, які він

посилає людству та прагнення зрозуміти його вищий задум, й т.п. стали вже звичними мотивами сучасної української поезії (Ю. Ілюха «Отче, сідай, бери сигарету. Поговоримо сьогодні про бога?», К. Калитко «Отче наш, суций...», Т. Власенко «Народись, Боже...» та ін.). І якщо т.зв. «жіноча» поезія радше свідчить про сподівання на Бога, який рятує, то в «чоловічій» версії ми зазвичай бачимо пряму, відверту розмову, в якій можуть бути висловлені і звинувачення в бездіяльності, і гнівні випадки, і скепсис стосовно заповідей, які не працюють у світі з війною:

*Мій Господи... Котру щоку
Підставити накажеш нині?
В котрім неназванім гріху
Ми їм лишаємося винні?
Що нині важить Твій псалом
В цих поруйнованих едемах?*

Б. Томенчук «Мій Господи...»

Численні жертви українського народу, що відстоює свою національну ідентичність, свободу, духовні цінності, органічно вписуються в контекст біблійної легенди про Голгофу і той хрест, який несе наша нація у цій боротьбі.

Отже, містичний дискурс сучасної української поезії про війну твориться у двох напрямках, відроджуючи язичницькі міфологічні народні уявлення та паралельно – релігійний світогляд. Основна мета поетичних текстів – підбадьорити український народ, підтримати його дух у боротьбі з окупантом, а також залякати ворога, показати, що всі сили і стихії протистоять йому, кожен українець, незалежно від віку або статі, буде всіма можливими засобами боротись до перемоги, відстоювати свою землю і свою свободу. Подальше дослідження поетичних текстів сучасності надасть можливість простежити варіювання наративів у літературі як засобі відображення реальності залежно від перебігу військових дій та змін у суспільній свідомості.

Література

1. «Буде тобі, враже, Так, як Відьма скаже». Геніальний вірш від українки став хітом. URL : <https://www.kislod.org.ua/bude-tobi-vrazhe-tak-jak-vidma-skazhe-genialnij-virsh-vid-ukrainki-stav-hitom/>.

2. Гурдуз А. І. Міфопоетика «жіночого» містичного любовного роману першого десятиліття ХХІ століття в Україні. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського*. Серія: Філологічні науки. 2014. Вип. 4.13. С. 61–68.
3. Деркачова О. Серце: поезія. Брустури: Дискурсус, 2023. 84 с.
4. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація : тези про місце і роль мови в національному відродженні України. 4-те вид., доп. Дрогобич : Відродження, 1994. 217 с.
5. Землянська А. В. Особливості часопростору містичного роману Дари Корній і Тали Владмирової «Зозулята зими». *Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа: [зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 22-23 вересня 2016 р.)] / гол. ред. О.П. Новик*. Бердянськ : БДПУ, 2016. С. 55–57.
6. Землянський А. М. Особливості жанру містичного детективу в романі В. Васильченка «Дворушники, або Євангеліє від вовкулаки». *Українські студії в європейському контексті: зб. наук. праць*. 2020. Вип. 1. С. 69–75.
7. Кравченко Ю. Жанрово-стильова парадигма сучасного українського містичного оповідання ХХІ століття. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Філологічні науки. 2023. № 1(99). С. 27–38.
8. Логвиненко Н. Вивчення національної автентичної міфології як джерела сучасного українського фентезі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 11. С. 40–45.